

Η πολυπρισματική ματιά της λογοτεχνίας

Επτά χρόνια... φαγούρα

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ, ΠΑΡ' ΟΛΟ ΠΟΥ ΞΕΠΗΔΗΣΕ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΑΝΤΙΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΚΛΙΜΑ ΤΟΥ '70, ΜΑΛΛΟΝ ΣΝΟΜΠΑΡΕ ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΤΗ ΧΟΥΝΤΑ. ΕΤΣΙ, ΠΑΡ' ΟΛΟ ΠΟΥ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΥ ΚΑΤΑΠΙΑΝΟΝΤΑΙ ΜΕ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΤΥΧΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ, ΤΟ ΕΜΒΛΗΜΑΤΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΜΠΟΡΕΙ ΚΑΙ ΝΑ ΤΟ ΠΕΡΙΜΕΝΟΥΜΕ ΑΚΟΜΗ

Γράφει ο Μανώλης Πιμπλής

Αν κάποιο μυθιστόρημα διεκδικεί τον τίτλο του εμβληματικού για τη συγκεκριμένη εποχή είναι οπωσδήποτε η *Αρχαία Σκουριά* της Μάρως Δούκα. Στις βασικές του αρετές περιλαμβάνεται και το γεγονός ότι η συγγραφέας πηγαίνει και πιο πίσω, αποτυπώνοντας τις συλλογικές νοοτροπίες και τα οπισθοδρομικά πολιτισμικά πρότυπα των μεταπολεμικών χρόνων που έκαναν τη νεολαία, αριστερή από

τα γενοφάσκια της. Η πρωταγωνίστρια του βιβλίου, Μυρσίνη, προερχόμενη από αστική οικογένεια, ακολουθεί μια πορεία ριζοσπαστικοποίησης που διήνυσαν πολλοί σκεπτόμενοι άνθρωποι την εποχή εκείνη, και που περιελάμβανε εκτός από έρωτα και ελευθερία, κάμποσες διώξεις και φυλακίσεις. Η ηρωίδα κράτησε εντέλει αποστάσεις και από την προηγούμενη γενιά με την οποία συγκρούστηκε, αλλά και από τον φυσικό της χώρο, τον αριστερό, στη μεταχουντική του εκδοχή. Είναι συνεπώς μυθιστόρημα που και ιστορικό βάθος διαθέτει αλλά και έναν συνταξιασμό του ιδιωτικού με το πολιτικό, που το κάνει να ισορροπεί και να αντέχει στον χρόνο.

«Τότε φιλοδοξούσα να ζωντανέψω μέσα από την οπτική γωνία μιας φοιτήτριας, την πορεία της προς την αυτογνωσία, τα χρόνια της δικτατορίας και τις αναζητήσεις της γενιάς μου», λέει στο «Βιβλιοδρόμιο» η

Μάρω Δούκα, τριάντα χρόνια μετά την πρώτη έκδοση του βιβλίου. «Αναζητούσα παράλληλα τις αφορμές και τα αίτια των γεγονότων που είχαν σφραγίσει τον ψυχισμό και τη συμπεριφορά μας στο μετεμφυλιακό περιβάλλον της σύγχρονης Ελλάδας».

Η Μάρω Δούκα πάλευε με το βιβλίο αυτό ήδη από το 1974. Για την αντοχή της *Αρχαίας Σκουριάς* στον χρόνο η ίδια θεωρεί ότι οφείλεται στο ότι εκεί αποτυπώνονται τρία ουσιαστικά πράγματα: «το αδιέξοδο της Αριστεράς, το αδιέξοδο στις προσωπικές σχέσεις – τότε διαλύονταν έρωτες μόνο και μόνο για ενδοαριστερές ιδεολογικές διαφορές –, αλλά και το αδιέξοδο της νεοελληνικής κοινωνίας που ήδη διαφαινόταν τότε και που σήμερα έχει παγιωθεί».

Εννιά χρόνια μετά την *Αρχαία Σκουριά* (1988) κυκλοφόρησε ο *Μακαβέττας* του Απόστολου Δοξιάδη, ένα μυθιστόρημα που μπορεί να το δει κανείς συμπληρωματικά ως προς το προηγούμενο, καθώς αφηγείται τα της απέναντι πλευράς, δηλαδή των στρατιωτικών. Ένας υποδειγματικός αξιωματικός μετατρέπεται σε κωμικοτραγικό πραξικοπηματία. Με χιούμορ, μεταμοντέρνα διάθεση, δράση και σασπένς, το μυθιστόρημα αυτό δεν καθιέρωσε απλώς τον Δοξιάδη και ως πεζογράφο – ήταν ήδη γνωστός ως σκηνοθέτης –, αλλά τον ενέταξε στους οξυδερκείς εστέτ ανατόμους μιας ολόκληρης εποχής.

Μάρω Δούκα και Απόστολος Δοξιάδης «είδαν» λογοτεχνικά δύο διαφορετικές πτυχές της δικτατορίας του 1967

ΑΝΕΠΑΡΚΗΣ Η ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΧΟΥΝΤΑ

Μοιάζει εκτεταμένη η βιβλιογραφία για τη δικτατορία του 1967, αλλά στην ουσία παραμένει ακόμα ανεπαρκής. Όχι μόνο επειδή της λείπει το εμβληματικό λογοτεχνικό κείμενο, αλλά επειδή η ίδια ανεπάρκεια παρατηρείται στο πεδίο των ιστορικών, κοινωνιολογικών, συγκριτικών κ.ά. μελετών. Είναι χαρακτηριστικό ότι και οι υπάρχουσες επιστημονικές αναλύσεις ρίχνουν το κέντρο βάρους τους στον αντιστασιακό αγώνα και δεν εξερευνούν σε βάθος τα αίτια που οδήγησαν στην επιβολή και στη διατήρηση του χουντικού καθεστώτος. Με αυτά τα δεδομένα το Βιβλιοδρόμιο επιχειρεί μια επιλογή των μελετών και των δημοσιογραφικών ερευνών που προτείνουν νέα ερμηνευτικά σχήματα για την όλη περίοδο· ξεχωρίζει τις μαρτυρίες και τις αναλύσεις που ανατέμνουν την πορεία, τις προσεγγίσεις, τα αδιέξοδα και τις εξελίξεις του αντιστασιακού κινήματος κατά της δικτατορίας· φωτίζει την ιστορία της χώρας από το τέλος του Εμφυλίου μέχρι το 1967 μέσα από την ιστορία της ΕΔΑ – του κόμματος που ανασυγκρότησε την πττημένη Αριστερά· και παρουσιάζει τα μυθιστορήματα και τις αυτοβιογραφικές καταθέσεις που αναδεικνύουν επιμέρους πτυχές της επταετίας.

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΕΓΚΥΡΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

Τα δύο πρώτα χρόνια μετά την κατάρρευση της δικτατορίας δημοσιεύτηκαν τρία βιβλία με πρωτογενές υλικό και μαρτυρίες από πρωταγωνιστές της εποχής. Χρονολογικά πρώτο, το βιβλίο του

Σταύρου Ψυχάρη *Τα παρασκήνια της Αλλαγής* (Αθήνα 1975, πρόλ. Π. Κανελλόπουλου) που

αναφέρεται στις τελευταίες εβδομάδες πριν από τη Μεταπολίτευση. Πολιτικός συντάκτης του «Βήματος» τότε, μετα-

φέρει την εμπειρία του αναλυτικά τεκμηριωμένη και εμπλουτισμένη με τις συνεντεύξεις που του παραχώρησαν ο Π. Κανελλόπουλος, ο Γ. Μαύρος, ο Ευάγγ. Αβέρωφ και ο Στ. Στεφανόπουλος, συνθέτοντας ένα γλαφυρό χρονικό της μεγάλης ανατροπής που οδήγησε στην επάνοδο του Κ. Καραμανλή και στο τέλος της δικτατορίας. Έναν χρόνο αργότερα, ο Στ. Ψυχάρης δημοσίευσε το δεύτερο χρονικό με

τίτλο *Οι 70 κρίσιμες ημέρες* (Παπαζήσης 1976), για τα πρώτα βήματα της Δημοκρατίας από τον Ιούλιο 1974 μέχρι τις εκλογές της 17ης Νοεμβρίου. Η αφήγηση καλύπτει συστηματικά τα γεγονότα που μεσολάβησαν μέχρι τον δεύτερο Αττίλα, αλλά και τις δυσκολίες που συνάντησε η Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας μέχρι τη σύλληψη και την εξορία των πρωταίων του πραξικοπήματος. Βασισμένο σε άγνωστο μέχρι τότε αρχειακό υλικό, το βιβλίο παραμένει μέχρι σήμερα σημείο αναφοράς για τις τα-

ραγμένες μέρες του 1974. Και θα εξακολουθήσει να παραμένει μέχρι να αποφασίσει η Πολιτεία ότι ο επτασφράγιστος φάκελος της Κύπρου μπορεί επιτέλους να ανοίξει για να αποτελέσει αντικείμενο ιστορικής έρευνας.

Άλλο ένα βιβλίο που κυκλοφορεί την ίδια εποχή, γραμμένο από τον δημοσιογράφο **Νίκο Κακουσσάκη**, *2650 μερόνυχτα συνωμοσίας* (2 τ., Παπαζήσης 1976), αποτελεί

μία εξιστόρηση της επτάχρονης δικτατορίας με ιδιαίτερη έμφαση στους τελευταίους μήνες από την ανατροπή του Παπαδόπουλου (Νοέμ. '73) και μετά – περίοδο στην οποία αφιερώνεται και ολόκληρος ο β' τόμος. Από τα ενδιαφέροντα στοιχεία που καταχωρίζονται στον α' τόμο αξίζει να επισημανθεί η αναλυτική παρουσίαση των περίπου 180 αξιωματικών που συμμετείχαν στη κούντα, με ιδιαίτερες πληροφορίες για την επιμέρους ομάδα στην οποία εντάσσονταν.